

מכות

סימן כד

(*) בענין כאשר זמם
ובדין עדות שאי אתה יכול
להזימה

צפון־מזרז כ"ו אב התשל"ד צ"ב.

(א) ב' א' כיצד העדים נעשים זוממין כו' אין אומרים כו' אלא לוקה ארבעים, לדעת מו' בחירוק קמא לוקין מדין כאשר זמם, ולשון הגמ' קשה לפ"ז שאמרו יש עדים זוממין אחרים שאין עושין בהן דין הזמה כל עיקר, ומשמע דמלקות לאו מדין כאשר זמם הוא, וצ"ל דדין הזמה דקאמר מתפרש שאין עושין בהן מה שזממו וזה לא עבדינן באמת כל עיקר מה שזמם, וקאי אדלעיל מיניה דזוממי בת בהן עבדינן בהו נפש בנפש, רק לא ממש כמו שזממו אלא מיתה אחרת, ולזה קאמר דיש שאין עושין כל עיקר כמו שזממו, אבל נידון התו' אי חישבה תורה את המלקות לשווייה עדות שאתה יכול להזימה, לא נתפרש בזה, ומיהו מהא דקאמר, דין הזמה, לבאורה נראה יותר דלא כתו', וגם מהא דמקשה הא כיצד אין העדים נעשים כו', קצת משמע דלאו מדין כאשר זמם אחינן עלה, וזו נראה גמי כונת רש"י במש"כ בקושיית הגמ' דהא לא מקיימת בהו כאשר זמם.

ומיהר י"ל דזה גם חו' מודו, דפשיטא דכאשר זמס לא נעשה
 אבל דין של אמה יכול להזימה שרלמה התורה שפיר
 מתקיים, ונראה דזו כונת חו' במש"כ והוי שפיר אמה יכול
 להזימה ולא הי' סגי להו צמה שכבר כתבו דכיון דלוקין הוי
 כאשר זמס, כיון דכונתם במש"כ דכאשר זמס ודאי לא מיקיים
 אבל כונת התורה הוא שיקבלו אמה עונש, וצוה הוי שפיר אמה
 יכול להזימה, ומ"מ נראה דכונת רש"י כמירון בתרא דחו' שכן
 מורה לשונו.

ואפשר שיש להביא ראיה מדברי המו' במירון ב' לזה, שכתבו
לח' מיקיים כאשר זמם בו', והיינו שנערה המאורסה
דהתם אף לדעת תו' מלקות ידיהו לאו משום כאשר זמם הוא
וע"ז הוא דכתבו האי ליטנא, ועי' רש"י ד"ה חוץ בקופו שכתב
שאלין מקיימין בהן דין הזמה כלל וזה ל"ק ד"ל דהעתיק לשון
הגמ' [כל עיקר] ועי' י"ל כמש"כ לעיל, [ועי' רש"י ב' ב' ד"ה
משום, שאינו יכול לקיים בה דין הזמה גמורה כו'], (ומה
שהעירוני לפרש דכל עיקר דקאמר יש לפרש דהיינו דלאו ממז
כל עיקר אבל דין הזמה שפיר מיקיים בהו, ו"א, שאין כן לשון
הגמ', ומו דהכא הרי צעי למימר דהכא גרע מנערה המאורסה,
וכבר פירש"י שאין מקיימין בהן דין הזמה כלל).

(* החידושים עמ"ס מכות נכתבו כשהיה ז"ל צעיר לימים כבן ט"ו ט"ז.)

ומש"כ חו' במירון במרא דגבי עדות דבן גרושה לא חיישין כלל בצמח יכול להזימה כו', לכאורה העיקר במירון זה, אבל נראה דהא דלא הוה פשיטא להו ז"ל כן במחלה, הוא משום דהו ס"ל דהא דבעינן עדות שאי אתה יכול להזימה הוא דין כללי בכל דיני עדות ואי לאו הכי לאו עדות הוא, ואף דהבא ליבא כאשר זמס ולא קאי קרא עליה, מ"מ אין זה שייך לדין הכללי שניוותה תורה, ולזה כתבו דגם בצמח יכול להזימה לא חיישין כלל כיון דחידוש זה מהאי קרא נפקא וא"ל לחדש יותר ממה שנכתב.

ובזה נחא שפיר מש"כ תו' ולא קאי כלל עליה בשום דל
שבעולם דהיינו דלא כמו שסברו בתחלה דבנד אחד דהוא
כאשר זמם לא קיים ונד אחד שהוא דין אחא יכול להזימה בעינן
והיינו מלקות, אלא דבשום דל לא קאי עליה, דתליא הא בזה,
ולתירוצ קמא דבמלקות מקיים כאשר זמם נמצא דילפינן תרתי
מקרא דוהלדיוקו, חדא מלקות דבן גרושה מדין כאשר זמם, ועוד
מלקות דעידי נערה המאורסה ולא משום כאשר זמם, וזה קצת
קשה.

ונראה דא"ל לפרש דקרא אעדים שקרים קאי, ובזן גרושה המלקות ממילא נחשב לכאשר זמם, דא"כ קשה לחדש דכיון דלוקין היו כאשר זמם, אחרי דהחורה מחייבו מדין עדים שקרים והוא ענין בפ"ע ומאן לימא לן לחדש כן, ומיהו י"ל דל"ק, כיון דמי מלקו ל"י נתקיים רצון החורה, דהעיקר שיענשו דבזה היו שפיר אתה יכול להזימה, אבל זה ז"ע אי אפשר למדרש טעמא דקרא בכגון דא, ועכ"פ במו' חזינן אהמנס כן, וא"ע, נוכעת שמעמי לפרש כונת מו' בחירון קמא, דכיון דמקבל עונש על הכאשר זמם סגי בהכי לגבי להזיחו מעדות שאי אתה יכול להזימה, וא"ע אם יש מקום לפרש כן.

כתב הרמב"ן ריש מסכתין דדין הוא דליתני ממזר או נתין כו',
יעוין בכל דבריו ז"ל, ומתחלה נתקשה בזה דלא מני
מילתא דשייכא פסוליה בכל ישראל כנחין וממזר, ותיירך דבן
גרופה אף דרק צבאנים הוא דשייכא מ"מ מילתא דשייכא גינהו
ולהכי קמני לי, ונתקשה דמהא דבתוספתא אמרי נמי נתין ממזר
ועבד מצוחר דלא חשבינן לשכיחא לעומת פסול שטייך בכל
ישראל, ותיירך דמתני' מיהא חדא מינייהו נקט דשייכא טפי,
ור"ל דאה"נ דמהתוספתא חזינן הכי, אבל מתני' נקט חד מההך,
דהרי לכל חד איכא עדיפותא טפי ממשנהו, דזה שכיח וזה שטייך
ותנא דידן נקט הא דשייכא טפי, אבל לא דדוקא שכיחא צעי
למיתני [ואם המנא תמונא תנא דנקיט הא דשייך ולא שכיחא אולי
ל"ק לפ"ו], ואפשר לפ"ו דמש"כ טפי, היינו דמילתא דשייכא
ניחא לתנא דידן טפי לאחויי, [והרי התוספתא נקט נמי בן
גרופה ותלוזה לפני נחין וממזר], ולפ"ו הא דהתוספתא נקט

ולא תחמי הוא משום שלכל אחד יש עדיפותא שאין לשני, אבל זה קשה דאם באמת אין טעם להביא בן גרושה וחלוצה ולא ממזר ונחין והרי הכי חזין בתוספתא, א"כ מה שייך לומר דתנא דידן הך עדיפותא ניחא לי טפי, ולזה הוסיף דבבן גרושה וחלוצה דנקט איח ב' חידוש דקמ"ל דלא משלם לי ממון אע"ג דמפסיד מיני' אכילת תרומה ושאר מתנות כהונה, ואפשר שאין זה תורה ממש"כ לעיל דחדא מינייהו נקט אלא כהוספה, ועיקר פירוש זה נלמד מדקדוק לשונו היטב.

ומייהו פשטות דבריו ל"מ כן, אלא כונתו לכאורה [בתיורו] אחר הקושיא מהתוספתא דודאי שכיחא טפי, עדיפא לי לשנוי מידי דשייכא בכלם [אך תיבת טפי ז"ע והרי בריש דבריו לא כתב] וזהו דנקט תנא דמתני' ול"ק על התוספתא דשפיר שרי לי לאחוי גם נחין וממזר והרי יש להם נמי עדיפותא (לענין למיתנייהו במתני') מה דליכא בבן גרושה וחלוצה, ולפ"ו תירוץ בעיקרו הוא על מתני', ורק על התוספתא ל"ק, ולזה המשיך ועוד, לומר דהתוספתא הוא מדוקדק שכן ז"ל בן גרושה וחלוצה ונחין וממזר אך למתני' דידן איכא טעמא דלא נקט אלא בן גרושה וחלוצה, לאשמועינן דאין משלמין מתנות כהונה.

ברם יש לעי' ליתני נמי נחין וממזר [אם זו היא הישרות] ואין ידעין דלא משלמין מתנות כהונה משום דלא תני לי במתני', וי"ל דבהכי שמעינן טפי, ועוד י"ל דאי הוי תני נמי נחין וממזר לא הוי שמעינן לי דשפיר י"ל דהתנא אחי לאשמועינן עיקר הדין שזה שייך בכלם, והיינו דלא עבדינן בזה כאשר זמם, ולוקים, אבל לכל אחד בפרטיו לא נחית לפרושי.

והקשה ז"ל עוד אמאי לא משלם הא ודאי קא מפסיד לה מהני, ותיירך איכא למימר גרמא בעלמא כו' דדינא דגרמי כו', ונראה דר"ל דהכא פטור משום שגרם אבל לא משום שלזה איכא דינא דגרמא שהרי הכא זהו גרמי וכדקא מפרש ואזיל דאזיה גרם גרמו, גרמי, ואמנם הדבר ז"ע דשמא גם זה מיחשב כאשר זמם וכל מה שזמם לעוות את רעהו בכלל, ונראה דלזה המשיך ואיכא נמי לפרוקי כו', ור"ל דאף אם היינו זמם ובעינן למיעבד לי הכי מ"מ כה"ג תלפין מיקרי, ומש"כ ז"ל ועוד דליכא דדאין דינא דגרמי אלא בשגרם והפסיד כו', נראה לכא' דמפרש דהזממה לא היתה אחר זמן כזה שכבר הי' יכול להפסיד מתרומה, ולזה כתב אבל זה לא גרם הפסד כלום, ומבואר דאם הזממו אחר זמן ממושך שכבר נפסד בינתיים מתרומה יהיו חייבים, (ולכאורה זה כבר כאשר עשה וג"ו אינו דהא לא חזין הכי וז"ע ככ"ו), ושמעתי לפרש דכונתו למה לא ישלמו גם לאחר שהזממו דמאי איכפת לן אי איהו השתא כבר מקבל תרומה הא הם זממו לעשות לו לכל ימי חלדו [וז"ע בזה] ולזה כתב דרק כשגרם והפסיד אבל כה"ג לא גרם הפסד כלום שהרי אינו בן גרושה השתא, ולא נראה, וכ"ו צריך רב ולע"כ כה"ג.

ומה שחירך ז"ל ואיכא נמי לפרוקי כו' שהרי אף לבניו של נידון זה היה מפסיד מהם מתנות כהונה ואינו חייב לשלם להם כלום כו', לכאורה יש לעי' מ"ט [דהא קאי על הנידון ולא על הזוממין], ונראה כדעירומי דזה ודאי גרמא, [א"ה, יש להק' לפ"ו א"כ מ"ט כתב הרמב"ן דחשיב כאשר זמם לתלפין הרי לא זמם כלל לבניו, וז"ע].

ונראה דעדים שהעידו על אחד שהרג את הטריפה והזממו דאפי' מילקי נמי לא לקי, כיון שאין צמעה עדותם

ומשה"ק ז"ל דמפסידין כתובתה, וכשהזממו נהרגין ולא משלמין א"כ הו"ל כאשר זמם מקצת, יש לעי' למה לא חשיב לי לגרמא כמו בתרומה דלעיל, ואין לתרץ (או דמידי דלא קיין און) דמאן יימר דיהבו לי תרומה וכיו"ב, שהרי הרמב"ן ז"ל לעיל נקט שודאי הפסידו לו וודאי שאפשר לשלם לו אלא שזה גרמא בעלמא [כיון שזה תולא], ומה שהעיר ח"א דכתובה הרי הכתובה צידה שהרי יכולה למוכרה כל זמן שתרצה, אין נראה, דלפ"ו נמצא דה"נ דכוותה בתרומה אם נמצא בביתו הווי חייבים, וזה לא נראה, [א"ה, בעיקר הנידון אם חייבין על תרומה שנמצא בביתו, יעוי' בחו"כ הנדמ"ה ב' א' ד"ה וביישוב, דאפשר שאם הם גם יודעים שיש בידו מתנות כהונה ומכוננו לכן בעדותם, דבאמת יתחייבו ע"י], אבל כונתו ז"ל אפשר שבתרומה לא הפסידו דבר שחייב בו, משא"כ באשה, דבעלה מחוייב ליתן לה את כתובתה, ול"ע.

ועכ"פ תירך על קושיא זו דלא דמי דהתם ממון ומיתה חדא מילתא לגבי חד וכיון דזהאי גברא מקיימת כאשר זמם לה מקצת קרינא ב' כאשר זמם כו', ור"ל דאיכא נפקותא בין תלפין לתקנת דאי אחד גברא לא עבדינן כלל, הווי תלפין, אבל כל דעבדינן לי חלק, שפיר מיקיים בהכי כאשר זמם, וכל זה דוקא כשמקיימים דבר שלם כגון צנערה המאורסה שחייבה מיתה ואפקיה כתובה דכשהזממו עבדינן להו מיתה שהוא מקצת כאשר זמם, אבל המיתה בפ"ע הוא דבר שלם, והילכך סגי בזה, אבל אי צעו לשלומי מאחיים וכבר שילמו מנה ודאי לא מיקרי דכבר נתקיים בזה כאשר זמם, [והשתא הא דחייבים, הוא מדינא אחרייתא, וזה פשוט ואכמ"ל] וזו כונתו, ומש"כ א"י מקיימת כו' הוא המשך מחירון ראשון, ואמנם ז"ע מאי מקצת דכתב [בא"י], ואפשר דר"ל דה"נ דככה"ג דאייירי הכא הוא כאשר זמם מושלם לו לבדו, אבל אפי' אי הוה מקצת הוה מהני לולא פסול דזרעיה, אבל אין לפרש דאייירי על גוונא דמקצת, דל"מ כן.

ב) סנהדרין ע"ח א' אמר רבא ההורג את הטריפה פטור וטריפה שהרג בפני ב"ד חייב כו' דכתיב ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה כו', נראה דהענין הוא שיש לחזות בכל ענין מהו המאורע שאירע, והילכך ההורג את הטריפה פטור בכל ענין ואף בפני ב"ד כיון שלא אירע כאן מעשה הריגה דגברא קטילא איקטל, משא"כ בטריפה שהרג, הרי נהרג כאן אדם שלם אלא דסו"ס ההורג, טריפה הוה, והילכך בפני ב"ד הוא דחייב משום דכתיב ובערת הרע מקרבך, אבל שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה ואין זה עדות, אבל קשה דאכתי ליכא סיבה שיהרג כשהרג בפני ב"ד, דנהי דמלך ההורג איתא הריגה של אדם שלם אבל אכתי הו"ל כמות מעצמו אחרי שההורג הי' טריפה ובהורג דמי, ואמנם כבר השיב רש"י ז"ל ע"י דבטריפה שהרג כתב דהא דפני ב"ד חייב הוא משום דהרי ראיהו רוצה, וזה דלא כמש"כ לעיל דז"א, ותו דהכי כתיב בקראי ובערת הרע, וכל שראו ב"ד רע חייבים להמיתו, (ועי' לקמן ד"ה יש, שהדברים הנאמרים הכא והתם בחדא מחתא מחתינהו).

ונראה דעדים שהעידו על אחד שהרג את הטריפה והזממו דאפי' מילקי נמי לא לקי, כיון שאין צמעה עדותם

כלום, ובה"ג אף מדין עדות שקר לא לקי, ועד כאן לא קאמרו תו' ד' ב' דלכתר דגלי קרא דוהלדקו דשייך ביה מלקות יש לנו לומר דלקי מלא חטונה, אלא כשהעידו חזממו לחייבו, אבל כל שלא זממו לא, ודוקא בעידי בן גרושה וחלוטה לוקין דשפיר היו נאמנים בזה כמש"כ תו' דהכי הוא האמת למש"פ בערל"ג, והא דלא הוכיחו תו' ממחני' דכיון דלוקין ע"כ דעבדין לי בן גרושה וחלוטה כשהעידו וכתבו סתם דהכי הוא האמת, משמע דיתכן דמלקות ילקו אע"פ דמחמת עדותם לא עבדין ולא מידי, ואפשר דל"ק, דנהי דהדין נכון אבל אכתי ממחני' לא שמעינן לי, ועדיין ז"ע בכהן, ועי' בערל"ג מש"כ מעין הוכחת תו' דעבדין להו בן גרושה וחלוטה [ועי' בסופו].

שו"ר ברמב"ן מכות שנתקשה בטריפה שהרג אומאי הו"ל עדות שאי אהא יכול להזימה והא אמרינן הכא אע"ג דלא מקיים זהו כאשר זמם מקיימין זהו מלקות במקום דלא אפשר ומקבלים סהדומיהו, ותו' כמש"כ דכיון דגבירא קטילא בעו למיקטל אין עדותן עדות ומילקי נמי לא לקי דהא לא בעו למעבד ולא מידי, וכיון דלא מלקין להו מוהלדקו דלא עבד כלום ולא קטלינן להו מכאשר זמם אין מקבלין עדותן, והו' כמש"כ, (אך מדברי החו' ל"ע), ושו"ר שהביאו כן בשם רמב"ן במלחמות סוף סנהדרין וראיתי שם שכתב בהדיא כמ"ש איהו בחי' מכות [דלעיל] וכמש"כ, ודברי הרמב"ן מכות ב' א' לא נתפרש אי ילפינן מלקות מוהלדקו או מלא חטונה לכתר דגלי קרא והלדקו (ודברי הרמב"ן סנהדרין שם לא קאימנא כעת) דשפיר י"ל דכיון דהגילוי מוהלדקו בעינן זמם לעשות כמו שנתפרש ברש"י מכות ב' ב' סנהדרין י' א', [אח"כ] בעברי על הכתוב כאן לפו"ר ראיתי שדברי הרמב"ן ודבריו תרי גוונא נינהו, וכעת ל"ע [א"ה], דברי הרמב"ן במכות הם על הורג טריפה, ומידן הגהמה"ח ו"ל הם על אחד שהרג את הטריפה, וז"ע.

ריש' לעי' העידו בטריפה שהרג בפני ב"ד פלוני מהו, ובפשוטו בעי למיפטר משום עדות שאי אהא יכול להזימה דאכתי העידו בטריפה, [אבל זה אולי ז"ע דכיון שכבר נתחייב מיחה אפשר דהו"ל כפקע מדין טריפה, שטריפה בעלמא פטור ממיתה והכא חייב, ומיהו סו"ס חיוז מיחה הוא על הטריפה, והאמת נראה דהויא לי' עדות שאי אהא יכול להזימה], ונראה דאפי' אם העדים היו נאמנים לא קטלינן לי' דכאן לא שייך ובערת הרע מקרבך כיון שלא ראוהו וכבר כתב רש"י והרי ראוהו רותא, [שו"ר דלכאורה דין זה אינו שכן משמע בגמ'].

ג) מ"א א' אמר רב חנן עדי נערה המאורסה שהזמנו אין נהרגין מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו כו' באשה חצירה כו' אף היא אינה נהרגת דהויא לה עדות שאי אהא יכול להזימה, אם נפרש כפשוטו דאירי שידעו העדים שהיא חצירה ז"ל דהטעם הוא כיון שאם באמת היו רוצים לאוסרה על בעלה ותו לא, הרי גם היו מעידים שזינתה וממילא השתא שהעידו שזינתה מאן יימר דלא נתכוונו לאוסרה, והיינו דעדותם הוא שאף אי לא היתה חצירה נמי לא הוו מתרי בה, וזה דב"ד קטלוה הוא מנז ב"ד שפסקו דחצירה נהרגת ולהם משפט החצירה איך להוציא וממחניו אם ע"י להחיותה ולאוסרה או ע"י מיתה, אבל זממחניו איך שהוא, הרי נתקיים, ולפיכך באמת גם איהי לא מיקטלא, אבל אם נפרש דלא ידעי שהיא

חצירה א"נ דלא ידעי שחבר א"ל התראה וכמש"פ תו' לעיל ט' ב', א"כ קשה מאי מתוך שיכולים לומר כו' הא אין כלל דלומר דלמיתה באו, ולפירוש תו' הרבותא דאשמועינן רב חנן הוא דאיהי לא מיקטלא כיון שכתובתם לא הי' להורגה, ולפ"ז כשידעו שהיא חצירה לא נתבאר מגמ' דידן דינא מאי כיון דהתם שפיר י"ל דחייבים כיון שידעו שתיארה, אבל לפי משנ"ת דאירי שידעו העדים, נתבאר נמי דינא בשלא ידעו העדים דכיון דכבר נתבאר דאזלינן רק בחר מה שזממו אף ידיעו שחקבל מיתה כ"ש בנידון תו' שם דבאמת חשבו שלא חקבל מיתה, [ואקושייתם אולי י"ל], ולפי מה שהעירוני לפרש דאם היינו יודעים בודאות גמורה דלאוסרה על בעלה באו הי' אפשר להורגה כיון דאם אנו נותנים להם מיתה לא נתבטלו מדין עדות שאי אהא יכול להזימה שהרי לא זממו להורגה, א"כ מש"כ לעיל לכאורה אין ברור, (ועי' תו' ב' א' דהקשו והא מ"מ לוקין, [א"ה], וע"ע בסמוך ד"ה ויש] ונריך לעיין בזה).

ריש' לעי' אם אפשר לפרש כונתם ו"ל דיכולים לומר לא ידעו שהיא חצירה, וכעת מנאמי בספר אאמו"ר שליט"א שבאמת פירש כן, ואם זו כונתם נתיישב מה שנתקשינו לעיל מאי מתוך דקאמר, אך לפי"ז יש לעי' בזה דהק' תו' מכות ב' א' והא מ"מ לוקין, דאיך ילקו הא אפשר דלמיתה באו, וכמו שהקשה אאמו"ר שליט"א ועי"ש מה שהביא ליישב, [א"ה], וע"ע בזה באור שמה פ"כ מה' עדות ה"ח ובחו"כ הנדמ"ח ב' א', אבל אם נפרש דבריהם ו"ל דברים כהויתן דהיינו שבאמת לא ידעו שהיא חצירה לכא' ל"ק כלל דע"כ לאוסרה הוא דבעי, יעוי' לעיל, [ומה ששמעתי ליישב דהתורה חייבה מלקות בכל מקום שאין מקיימין כאשר זמם ולא שנה אי הא דאין מקבלין מלקות מחמת הספק דלמיתה באו, לא נראה], (דיבור זה ושלפניו שלא צעיון כה"ל ובמק"א כתבנו עוד בזה).

ד) ה' ב' והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים, יש לעי' אומאי לא קאמרי להו והלא כבר נאמר כו' כאשר זמם ולא כאשר עשה, ואמנם לא אשכחן בכל תלמודן האי דרשא דכאשר זמם ולא כאשר עשה [אף שלשון זה שגור צפי כל הראשונים ו"ל] אבל עיקר הדין דעשה שוב אינו נהרג נתבאר הכא במחני' מקראי דלאחיו ודרשינן דבעינן שיהי' אחיו קיים בשעת העונש של העדים זוממין, ולפ"ז במלקות וממון כיון שאחיו קיים גם אחרי שלקה שפיר לוקין העדים דליכא קרא למעוטי, וזו דעת הרמב"ם פ"כ מה' עדות ה"ב שכתב נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך הזמנו אינן נהרגין כו' אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין, [ולשונו ו"ל ועדיין לא עשה ל"ק שזהו הפירוש ועדיין אחיו קיים דהיינו לא עשה], וכן לענין ממון פסק שם כן, ומה שהעירוני דמשמע מלשונו דבממון הטעם דאיתיה בחזרה, ולמש"כ הרי אין צריך לזה, אין זה נראה, דהרי אם ממון איתא בחזרה וממילא לא כאשר עשה מיקרי א"כ ע"כ דבממון הטעם משום דאיתיה בחזרה דלא שייך לומר דהטעם דלא דרשינן בממון כאשר עשה, דהא אי איתיה בחזרה הרי כלל לא עשה, והעירוני דגם במאירי כתב דהאי דרשא רק אהרגו אין נהרגין קאי ולא לענין מלקות וממון, וראיתי שם וכנראה כונתו כמש"כ, ועדיין ז"ע, (ומדבריו ו"ל שם לכא' הי' נראה דמשמע קצת שפירש כן דברי רבינו, שכתב שם ואף גדולי המפרשים

דבעי לשלומי לי [וכן בשניהם לכא' כמ"ש] מה שהוציא ממנו
אם הוא ידוע האמת שעדות שקר העיד, וימנע דזה שייך לדינא
דגרמי ע"י רמז"ן ריש מסכתין, [א"ה, וכו"כ הרמז"ן בקונטרס דינא
דגרמי ד"ה ומיהו שנים כו' ע"ש], וע"י לקמן.

ובשני אלא באומר העדנו כו' סד"א כיון דלחבריה לא מצי
מחייב לי איהו נמי לא מחייב קמ"ל, ור"ל דהא
פשיטא דנבטלת העדות ע"י הודאת אחד מהם, אך כיון דלא
מהימן לגבי חבריה וממילא אין חזירו משלם ממון א"כ איהו
נמי לא צעי שלומי אע"ג דנפסלת העדות, קמ"ל דמשלם, ונראה
דהיינו טעמא כיון שאין זה מדין כאשר זמם אלא מדינא דגרמי
להב"ח, ולמס"כ לעיל דהכי קים להו לחז"ל ג"כ יש לפרש כן,
ועדיין ז"ע.

ובתו' פירשו דלכתחלה שהודה הזימוהו [ונאדו מפירוש זה]
ויעו"ש, ואפשר דשיעור הדברים הוא, דע"כ א"א
לאוקמא דמתחייב בהודאתו לחודה, דהתורה לא חייבה אלא
בשהחמו, וע"כ איירי דאחרי הודאתו החם, והשתא כשהודה
גילה דבמה שהעיד בתחלה ביקש להפסיד את חזירו [דהיינו מי
שהעידו עליו שחייב] וכיון שהחם שפיר צעי שלומי לי, [ומה
שכתבו, לכאורה משמע, אפשר משום דאין ראיה שצא להפסיד
דאולי רצה לסייע את רעהו באשר ידע בחזירו שאינו דובר
שקרים], ואע"ג שלא החם אלא אחד מ"מ כיון שכבר נפרד
מהשני הרי העדות בטילה כבר ואין ההזמה בזה אלא לחייבו
מה שזמם ואין צורך שזומו שניהם, דשונה הזמה זו משאר
הזמות, דבכל הזמה הרי העדות של המזימים מבטל מה שזממו
העדים הראשונים לחייב, משא"כ הכא כבר ממילא נבטל אלא
דאעפ"י כן שייך כאן הזמה אחרי שהעד זמם בתחלה לחייב
ובהודאתו שהודה עדיין לא חייב את עצמו וממילא עדיין נשאר
כאן כח הזמה, אבל לא אמרה תורה שצריך שיהיו שניהם זוממים
אלא שבאים להזימם דהיינו לבטלם ממה שעכשיו ה"י לולא
המזימים, אבל כ"ו מחודש ולא מנאנו שיוכלו להזים עד אחד
ויתחייב, ולפיכך נאדו התו' מפירוש זה, (ועדיין יש כאן לעיין אי
לפירוש זה יוכלו נמי להזים את העד השני בלבדו) (ואפשר דלא,
ואולי זה בצירוף הודאתו) וכ"ו צריך תלמוד.

ולפירוש זה הא דמקשה כל כמיניה כיון שהגיד שוב אינו
חוזר ומגיד, ר"ל דא"כ מה שאמר עדות שקר
העדתי כלא אמר דמי וכי הזימוהו הוצא לה כלא הזימוהו דבעינן
עד שזומו שניהם וא"כ אמאי משלם, ולפ"ו לא מצי לשנוי
באומר עדות שקר העדתי והחמו שניהם, דא"כ תרומיהו צעו
שלומי לי ולא אחד לפי חלקו, [ולפירוש תו' שדחו פירוש זה,
דעתם דזו קושיית הגמ' כיון שהגיד כו' ותרומיהו צעו שלומי],
והילכך משני באומר העדנו והחמונו, (אך עדיין אפשר לכאורה
לקיים הא דאחד משלם דר"ל השני משלם דהיינו לא זה שהודה
דזה שהודה שוב לא שייך להזימו שכבר נפטר, וצוה כבר נגעו
התו' במה שדחו לפירוש זה, וצריך עוד עיון רב בזה).

והריטב"א לא ניחא לי בפירוש תו' ונקט לעיקר דמיייר
בשלא החמו כלל אפי' אחד מהם אלא דהעד
שהודה הודה ע"י שהזים את עצמו שאמר עדות שקר העדתי כי
לא הייתי מצוי באותו מקום באותו יום כלל והוציא יש גורסין
עדות שקר העדנו וזה כדלעיל דהעד עצמו הזים אותו ואת חזירו

רמזוהו כן בהגהותיהם לענין מלקות, ואיהו חלק ע"ו, וז"ע,
וכ"מ קצת ממה שמודפס ע"ש רש"י על הרי"ף יעו"ש, וע"י
ריטב"א, ומה שחירץ מרן זללה"ה בצ"ק סי' י"ח ס"ק י"ב,
[א"ה, ע"ש דמס"כ הר"מ דלוקין היינו מדין לא תענה ולא מדין כאשר זמם],
שמעתי להעיר דא"כ הו"ל להר"מ לפרש בהרגו אין נהרגין,
דלוקין, [שו"ר בפני"י ויעו"ש, וע"י ערל"ג סוד"ה שם חייבי
גלות וע"ש לעיל מינה ד"ה שם הרגו], [וכבר מלאתי שכבר עוד
הקדימוני בזה וכן בערל"ג].

ב' ב' שהרי לא עשו מעשה כו', אין ראיה מכאן אי בממון
משלמין אף ששילם דאפשר דלזה קרי לא עשו מעשה
כיון דאיתא בחזרה, וכן הא דא"ר נחמן תדע שהרי ממון ביד
בעלים ומשלמים, יש לפרש כן, ומיהו רש"י ג' א' פירש שעדיין
לא שילם אלא שנגמר דינו לשלם, ולכאורה משמע דלא ס"ל כדעת
תו' צ"ק ד' ב' וכדעת הר"מ דלעיל, ואכתי אין זה ראיה, דאפשר
לפרש דגמ' ה"ק דאף שלא עשו מעשה משלמין, (שו"ר ברמז"ן,
ומס"כ הריטב"א ל"ע כה"ס), והא דלא קאמר אף, מילתא
דפסיקא בכולהו נקט, ולפ"ו הו"מ למימר נמי דלוקין, ולמס"פ
מרן זללה"ה צדעת הר"מ דלוקין מלא תענה א"ש הא דלא
קאמר דלוקין, [ובלא"ה נמי נראה דל"ק דהא לא אתי אלא
להוכיח דקנסא הוא].

ה' ב' חייבי גלויות מניין כו', מה שכתב רש"י דהאי רשע רשע
בנידונין כתיב, תמוה מאד שהרי אמרו לעיל ב' ב'
דמהאי קרא ילפינן עדים זוממין דלוקין וכמו שפרש"י שם
להדיא, שו"ר בריטב"א שחמה טובא בזה, ותיירך דאח"כ לפוס
קושטא דמילתא אבל מ"מ לא משמע הכי קרא ולעיל נמי רמז
לעדים זוממין שלוקין קרי ליה תלמודא כו' יעו"ש.

ה' ג' א' אמר רבא באומר עדות שקר העדתי כו', השתא
ס"ל דכשהודה שהעיד עדות שקר בטל העדות
ומשלם לפי חלקו ומבואר דמהימן בזה ואפ"ה א"א לחייב את
השני כיון שלא הזימוהו ולא הודה, וענין זה דאפי' דיש כאן
נאמנות עדיין אין משלמין הוא בעדים שהזימו אחד מן העדים
דאין כאן תשלום כלל אע"ג דהעדים נאמנים, והא דזה שהחם
אינו משלם לפי חלקו היינו טעמא כיון שאין כאן הזמה כלל שלא
זהו הזמה הכתובה בחזרה.

ויש לעי' כיון שהעד שהודה משלם לפי חלקו [להאי שינוא]
אע"ג דלא החם ע"כ ז"ל דמדינא דגרמי הוא וכמ"ש
הב"ח (ותו' באמת פירשו דשוב החם מחמת קושיא זו) וא"כ
כשהזימו חד מנייהו ליחייב מדינא דגרמי, ע"י לקמן, וז"ל דקים
להו לחז"ל דלא רק בהזמה חייבים אלא כל שנתבטל העדות
מחמת העד עצמו שפיר צעי שלומי, וז"ע, ועוד קשה דלפ"ו
אינו עד זומם ומימרא דרב יהודה אמר רב הוא עד זומם משלם
כו', וז"ל דל"ד יעו"ש בהגהות הב"ח, ולע"כ בדבריו בזה א',
[ומיהו ע"י לקמן בשם ריטב"א].

ופריך כל כמיניה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, דלא
מהימן בזה כיון שכבר העיד וממילא שפיר תתקיים
העדות והוא ע"כ אינו משלם לפי חלקו, [ומבואר דהא פשיטא
לי לגמ' דלולא כיון שהגיד שפיר משלם ולכא' ז"ל כמ"ש לעיל,
מיהו ע"י לק'], ולכאורה ה"ה בששניהם יאמרו עדות שקר
העדנו דכיון שהעידו שוב אינם חוזרים ומגידי, ונראה לכא'

ח"ק, דלח"ק גז"כ הוא ואף צדיני ממונות, והרי התם נמי כתיב עפ"י שנים או עפ"י שלשה ומקיש שלשה לשנים, אך ר"י ס"ל דכיון דכתיב והצילו העדה גלי קרא דדוקא צדיני נפשות אמרינן דאף שיש עדים כשרים מ"מ כשנצטל אחד מהם נצטל הכל, אבל צדיני ממונות לא, ואפשר דכיון דקיס ל"י מסבירא בן, מוקי לה לקרא בהכי, ולא קשיא ל"י הא דכתיב נמי צממונות עפ"י שנים כו' כיון דכלא"ה צעינן לקרא לדרשא אחריייתא דדרשין מיניה.

ולהמבואר אף דכתיב משפט אחד יהיה לכם, מ"מ שפיר י"ל דלענין ציטול העדות כיון שאין שום סברא לצטל העדות אחרי שיש לה צמא להמקיים ולא הוה דרשין ל"י אף בנפשות לולא הך קרא דוהצילו העדה, ממילא השתא דדרשין ל"י, צדיני נפשות הוא דדרשין ל"י, ונתיישב צוה מה שנתקשו התו' לפרש"י.

ולהאמור יש ליישב עוד, דבאמת הדבר תמוה מאד שלא הוזכר כלל בדברי ר' יוסי דכלא אחרו צ"י נמי אמר דעדותן צטלה, ואה"נ דשמעינן ל"י מדברי רבי דמשמע דפליג, וכן פשוט להו לגמ', אבל מ"מ עיקר חסר מן הספר, אבל להאמור יתכן ד"ל דכיון דס"ל לר' יוסי דאין צוה שום סברא ורק גז"כ דמקיש שלשה לשנים וגלי קרא והנדיקו, א"כ שוב צ"ל דכל מה ששייך לוהנדיקו בכלל, אף דברים שהם מנוגדים לשכל, [וכבר הפליגו צוה לק' ו' א''], וכ"ו כבר נכלל בדברי ר' יוסי.

שם חוד"ה היכי, לו"ד ו"ל נראה דאף אדיני נפשות פריך דהא אף כשיאמרו לא התרינו אכתי לא נדע אי לאסודי אמו אי למיחזי אמו דשפיר י"ל דשמעו ההתראה מאחרים וכגון מהעדים השניים [וכיו"צ דכשר כדאמר לק' ב' ורק ר' יוסי הוא דס"ל דפסול] וגם זה יש לעי' אי צעי שכל העדים יתרו או דסגי שכת אחת מזומת [א"ה, ועי' צוה צמו' סנהדרין ט' א' ד"ה צומן] והכא אליבא דרבי קיימין וא"ל לומר דידוע דגם רבי ס"ל דפסול, דמנ"ל הא], [א"ה, וכ"כ חו' סנהדרין ט' א' סוד"ה צומן ע"ש], וכבר הקדמנו אלאמו"ר שליט"א, והגיע לזה מהא דכתב דהתרו דמתני' לאו דוקא דהעיקר כונה להעיד, [וכמו שפירש רש"י במתני'], והא דנקט התרו, תיך דאולי משום דצכה"ג הוא מוחלט שכחונו להעיד וא"צ גם לשאל, וכתב עוד דגם י"ל דאורחא דמילתא דהעדים מתרים, והא דנקט דין כונה להעיד דוקא צדיני נפשות, תיך דצוה לכו"ע פסלינן נמנא קרוב או פסול, ויש להוסיף דלפרש"י דר' יוסי צדיני נפשות פסל צמנא קרוב ופסול משום דכתיב והצילו העדה ואפי' צלא כוונתו להעיד דמהדרין אזכותא [ועי' לעיל], א"כ שפיר קאמר ל"י רבי צדיני נפשות מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש, אבל צדיני ממונות הרי מודה דמתקיים העדות בשאר אף בנחכונו להעיד, [אחרי כוחצי כ"ו העירוני ב"סנהדרין ט' א' וקמפלגי כו' אליבא דר"ע כו', ודו"ק].

ה' א' דצעידנא דקא מסהדי גברא בר קטלא הוא, בגבורת ארי תמה דהא אי מתזמי הני סהדי בתראי, נמי הוה קטלינן להאי משום עדות הראשונה, וא"כ מאי איכפת לן אי גברא בר קטלא הוא, הא מהניא סהדותיהו לענין אם חיומו בתראי, וכן צלא נגמר דינו ל"ל לטעמא דגברא לאו בר קטלא

דמסתמא להכי קרי ל"י עד זומם לפי שקותר העדות צלשון הזמה יעו"ש, ולעיל נתקשטנו צוה מאי עד זומם דקאמר, ומיהו גם זה תמוה מאין לחדש שיתחייב ע"י עצמו, וכבר נתקשה צוה לק' ועי"ש מה שחירך, והא דמהי החס אחד, תיך דעד שזימנו שניהם זהו רק בהזמת אחרים, ומה שכתבנו לעיל אי חייב לשלם כשמודה [וידוע שזה האמת, וב"ד אין מאמינים לן] פשיטא ל"י דהייצ מדינא דגרמי וכמו שצדדנו לעיל ועי"ש.

ו' ה' א' משלשין צממון ואין משלשין צמכות כו', צוה דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, למדנו דהנער וההפקד מה שזממו לעשות לאחיו, מקבלים הם, וכשזממו לחייב מלקות, נחייבו מלקות, וכן כשזממו שראובן יוציא מכיסו מנה נחייבו העדים נמי להוציא מכיסם מנה, אבל לא נצטאר בכתוב למי ישלמוהו, אלא פשוט להו לחז"ל דישלמוהו להנידון, [ואולי ג"ו בכלל, דו"ק, וצ"ע], ואפשר דידעו חז"ל דכל הכאשר זמם צממון הוא שהנידון יקבל מה שזממו להפסידו, ואף דצחורה לא הוזכר אלא שיעשו להם כמו שזממו, מ"מ סברא הוא, אבל אכתי לכאורה אין הענין רק שהנידון יקבל מה שזממו להפסידו, דא"כ מצי חד מינייהו לשלומי כוליה, וזה לא ה"י נראה לכאורה, והרי מקרא מלא כתיב ועשיתם לו כאשר זמם, ומיהו פשוט דאין זה מוכרח דאפשר דשפיר מצי שלומי למשנהו, והרי אם יזכה אחד מן העדים לשני את הממון שנתן עבורו לכא' נראה פשוט דשפיר דמי, וקשה לומר שלא יוכל קרובו לשלם עבורו, [וצממין ג"כ לכא' פשוט דיוכלו לשלם עבורו עכ"פ כשיזכו בצצילו], ואמנם לכאורה התורה חייבה שהעדים ישלמו ושהנידון יקבל וכל שקיבל מהם הנידון נפטרו, וע"כ דמשלשין, וזה עדיין צ"ע, והלשון שצגמ' צעינן כאשר זמם וליכא כו' ממון מצטרף כו', משמע דהעיקר אמנם שהם ישלמו, ועי' לעיל, וג"ו צ"ע.

ואפשר דהענין הוא כיון דתרווייהו כהדי זממו לעשות, [ועד אחד צלי השני לא ה"י מחייבו] א"כ שניהם צריכים להשלים לו הממון והיינו דקאמר רבא ממון מצטרף, [ומלקות צלא מצטרף היינו שלא נתקיים כאן דבר שלם אחרי שכל הדין במלקות שהם יקבלו, משא"כ צממון דעל ידיהם הרי נתקיים דבר שלם שקיבל הנידון מהם כל הממון, ואפשר יותר דאחרי שידעו חז"ל דישלמו הממון להנידון ושזו כונת התורה אין סברא לומר שיקבל יותר מהממון שראו להפסידו וע"כ דמשלשין ומצטרף, וזה נראה נכון, וצ"ע].

ומיהו אע"ג דהעידו יתר על צ' עדים נמי משלשין, ולא אמרינן דצלי השלישי נמי זממו לחייבו, וזה אם משכח"ל שלישי דאי כולוהו אמו כחדא כל אחד יוכל להיפטר (אם היה פטור) מחמת טענת שלישי, עי' מתני' ה' ב' ר"ע אומר כו', ואפשר דהיינו צגוונא שהיו שלשה עדים וכמבואר לעיל ג' א' רש"י ד"ה משלשין צממון, [עי' רש"י שמות כ"ב ח'].

ז' ר' א' א"ר יוסי צד"א צדיני נפשות אבל צדיני ממונות מתקיים העדות בשאר, נראה דח"ק [או ר"ע] דקאמר ומה שנים נמנא אחד מהם קרוב או פסול עדותן צטלה אף שלשה כו' ס"ל דבין צדיני נפשות ובין צדיני ממונות נמנא אחד מהם קרוב או פסול עדותן צטלה, ויליף לה מדמקיש שלשה לשנים, ור' יוסי פליג וס"ל דדוקא צדיני נפשות דכתיב והצילו העדה ומהדרין אזכותא לפרש"י, ואין לפרש דאחא לפרושי דברי

לגלות, וצויתר מזה כתב מרן זללה"ה בחו"מ ליקוטים סימן כ"ג לדף י"ב דהרבה אופנים יש דשיבת הרוח בעיר מקלט מזה ואין ציפייה זו משום הגנה מפני גואל הדם, כגון מנחת קבורתו בעיר מקלט ושיבתו בעיר ולא במחילות שבתחום, וכן הא דתמן י"א ב' אינו יוצא לעדות מזה כו' אף שאם היינו מחייבין אותו לנאת לא היה גואל הדם ראוי להרגו כדין יצא באונס, עכ"ד].

ואפשר דאם הוא מסופק שלא יחזור לעיר מקלט אסור לו להודיעו, וולר"י הגלילי אם יתרה זו אדם סתם, ולא יאצה לו לנזק אל עיר מקלטו, הרשות בידו להרגו, אך יש לעי' בזה, דהן אמנם ממתיני' י"א ב' שמעיין דרשות ביד כל אדם, אבל הכא בגמ' אייתי ברייתא דמייתי דברי ר"י הגלילי ואיתא בלשון אין [לן] גואל הדם רשות ביד כל אדם, ומשמע דדוקא אם אין לו גואל הדם רשות, והי' אפשר לומר דאורחא דמילתא נקט דאם יש לו גואל הדם כבר ייחס לבדו והשיגו הוא והכהו נפש, (ואם יש לו גואל הדם ואין מכהו לא ילך אחר להכותו) והילכך נקט ואם אין לו גואל הדם, וצ"ע, שו"ר בערל"ג שנתקשה בזה, ומירץ דאם יש לו גואל הדם אף דמשום הרוח יש לו רשות להרגו מ"מ אין לו רשות מטעם גואל הדם כיון שעליו מוטל המנחה ואין רשות לאחר להרוג הרוח ולצטל המנחה מגואל הדם].

והא דאמר אב"י מסתברא כו' שלא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו במזיד נהרג בשוגג גולה אף סופו במזיד נהרג בשוגג גולה, לפי גירסא זו ר"ל מה תחלתו במזיד נהרג הרוח ואם הרג בשוגג גולה, אף סופו אם יצא הרוח במזיד נהרג ואם לא גולה, נמצא דתחלתו וסופו קאי על הרוח, אבל לגירסת וההורגו, נמצא דתחלתו קאי על הרוח וכדלעיל, וסופו קאי על מי שהרג את הרוח, [דפירוש הברייתא הוא לפי גירסא זו דכשיצא בשוגג אינו חייב מיתה, ולפיכך ההורגו במזיד, נהרג עליו שהוא כשאר כל אדם, ובשוגג גולה על ידו, וא"א לפרש דמיירי דיצא במזיד, דהא מקרא מלא במדבר ל"ה ואם יצא יצא וגו' ורצח גואל הדם את הרצח אין לו דם, וע"כ דברייתא בשוגג מיירי, ופשוט], שו"ר שיתכן דל"ק כלל, ועדיין צ"ע, ואחמו"ר שליט"א לא פירש כן, [וכבר מיפרשא לי מיניה דאחמו"ר שליט"א למה לא פירש כמש"כ, והוא פשוט].

אלא דבין לגירסת הגר"א ובין לגירסת זו סופו מתפרש על יציאתו, דאב"י בעי לחלק בין שוגג למזיד ציניא כצריכה, והשתא לגירסת הגר"א שפיר מובן וכמו שכבר פירשנו לעיל, אבל לגירסת וההורגו, א"כ הרי ע"כ שיצא בשוגג מיירי, דבמזיד א"א לאוקמא דודאי נהרג וכמשנ"ת לעיל, וא"כ יש נפקותא בין יצא בשוגג ליצא במזיד, והו' דקאמר אב"י אף סופו, דיצא בשוגג ג"כ שאני ממזיד, כדשאינו רוצח בשוגג מרוח במזיד, וא"כ כל המסתברא דאב"י הוא עד אף סופו דר"ל דשאינו יצא, והא דהמשך אב"י במזיד נהרג בשוגג גולה, זהו לכאורה שפת יתר לפ"ו שאינו שייך לחירונו, וצ"ל דהעתיק המשך דין הברייתא, וזה דוחק, וכתב אחמו"ר שליט"א דמזה משמע כגירסת הגר"א, והביא שכן משמע בריטב"א וכו"מ בפר"ח (הנדפס) וכו"ה בילקוט וצדפו"י, ואמנם לעיל כתבנו לפרש בענין אחר דברי אב"י והרי גם לפי משנ"ת נתקיינו בזה, ואכתי צ"ע עיונא.

הוא ולפיכך נהרגין הא מ"מ מהני עדותן דקמאי לענין אי חומו בתראי, שכן מבואר בתו' סנהדרין פ"א א' ד"ה ונגמר, דאיתא החס דאף אם נגמר דינו למיתה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה דנידון בחמורה, והק' תו' דהא הו"ל עדות שאי אמה יכול להזימה דאי מיתומי סהדי בתראי לא מיקטלו כיון דכלא סהדותיהו גברא בר קטלא הוא כו', ומירנו [בסופו] כיון דאי מיתומי קמאי אי מתכחשי מהני סהדותא דבתראי, עדות שאתה יכול להזימה קרינא ב', אלמא דאע"ג שכבר נגמר דינו למיתה, עדות שאתה יכול להזימה קרינא ב', וה"נ נימא כן, דהא אם יחמו האחרונים היתה העדות הראשונה נאמנת וכמשנ"ת.

אבל נראה פשוט דכונת תו' שם דכיון דאי מיתומי הן קמאי היו נאמנים הן בתראי לפיכך שפיר מחייבין לי' השתא מיתה חמורה, דעדות שאתה יכול להזימה קרינא ב', אבל אם יחמו אותם באמת יהיו פטורים, אלא כיון שאם יחמו הראשונים, הם ימייצוהו, ואם יחמו אחר הזמנת הראשונים, שפיר יהרגו, לפיכך עדות שאתה יכול להזימה קרינא ב', אבל הכא לא מיתומי בתראי השתא וגברא קטילא צעו הראשונים למיקטל, וכבר כתב כן אחמו"ר שליט"א, ועי"ש שיפה כתב דלפי דברי הגבורת ארי נמצא שההורגו יהי' פטור, והעדים יתחייבו. — ואלו דברי מהרש"א ז"ל סנהדרין שם.

סימן כה

בענין גואל הדם

יוס' ו' עש"ק כי תנא.

(א) י"ב א' והתניא במזיד נהרג בשוגג גולה כו', זו היא גירסת הגר"א, ולפ"ו הא דקאמר בשוגג גולה קאי ארוחא דחזר לעיר מקלט ואינו נהרג, ותימה דהו"ל למימר בשוגג אינו נהרג, והנה ברייתא דקאמר דאף בשוגג נהרג, נראה פשוט דזה דוקא כשרדפו גואל הדם והשיגו לפני שהגיע לגבול עיר מקלטו והכהו נפש, אבל כל שכבר נכנס שנית למקלטו לא מצי קטיל לי', וכדכתיב ומנא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח וגו', וכדתנן י"א ב' רוצח שיצא חוץ לתחום ומנא גואל הדם כו', אבל אין לפרש דכיון דמנא בחוץ שפיר הרגו אף אחר שנכנס כיון דעבר על דינו, דזה אינו, וה"נ דכונתה ביצא במזיד, וברייתא דקאמר במזיד נהרג בשוגג גולה ס"ל לענין מזיד כברייתא דלעיל [בשוגג ומזיד], ובשוגג ס"ל דאסור להרגו, אלא גולה למקומו.

ובראה דאם הגואל הדם אמר לו שהוא עומד חוץ לתחום ולא חזר לגלות דדינו כמזיד והורגו, ואולי משו"ה נקטו בשוגג גולה ולא נקטו דאינו נהרג דיתכן דיהרג אף שיצא בשוגג, וגם הלשון בשוגג גולה מתיישב טפי, דר"ל דכשיצא בשוגג גולה, וע"כ דגולה לכשיידע, והשתא אם ידע ולא חזר נהרג.

ואפשר דמנחה על הגואל הדם להודיעו ולהזהירו, וצאמת על כל אדם מוטל חיוב להודיעו שיידע שעובר עבירה, [דאין ענין עיר מקלט רק הגנה מגואל הדם אלא זו מנחה צפ"ע, וודאי דאם יודע בודאות גמורה שאין אחד שימיתנו נמי חייב